

МОВИ НАРОДІВ АЗІЇ, АФРИКИ

УДК 811.581

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.3-2/32>**Білянна В. І.**

Національна академія Служби безпеки України

ОСОБЛИВОСТІ ЕНАНТІОСЕМІЇ В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ ПОВСЯКДЕННОГО СПІЛКУВАННЯ

У статті схарактеризовано явище енантіосемії як розвиток у мовної одиниці протилежних значень, наведено провідні напрями її досліджень (аналіз природи протиставлення; визначення семантичних компонентів енантіосемії; словотвірна, лексико-граматична й фразеологічна особливості енантіосемії) та класифікацію (за М. Ю. Бродським). Розкрито зміст кожного з підвидів, розглянутих як еталонна класифікація (розрізнення мовної та мовленнєвої енантіосемії; класифікація мовної на лексичну (лексичну, семантичну), граматичну (синтаксичну, морфологічну) і фразеологічну). Окремо виокремлено коло мовознавців, китайців і синологів, які вивчають енантіосемію в китайській мові. Визначено їхні погляди на явище енантіосемії в контексті китайської мови. З огляду на аналіз останніх лінгвістичних досліджень у цьому напрямі, запропоновано аналітичний підхід для визначення притаманних сучасній китайській розмовній мові домінуючих видів енантіосемії. Зокрема, звернено увагу на мову молодіжного сленгу, мову Інтернет-соціолекту й мову сучасних китайських засобів масової інформації. Постульовано гіпотезу впливу соціально-історичних і культурних чинників на появу енантіосемії. Зокрема, активну роль політичного впливу на ЗМІ, мас-медіа та приватне листування сучасних мешканців Китайської Народної Республіки. Результатом здійсненого лінгвостатистичного аналізу стало встановлення видової ієрархії сфер творення енантіосемії в сучасній китайській мові повсякденного спілкування й визначення превалювання лексичної (синхронічної/діахронічної внутрішньомовної) енантіосемії над граматичною та фразеологічною. Проілюстровано кожен із зазначених класифікацією вид енантіосемії. Отримані результати повністю підтверджують вищезазначену гіпотезу наукової роботи й дають перспективи подальшим лінгвістичним дослідженням, а саме аналізу лексичної енантіосемії в окремо взятих аспектах людського спілкування.

Ключові слова: енантіосемія, мова повсякденного спілкування, лексична енантіосемія, граматична енантіосемія, фразеологічна енантіосемія.

Постановка проблеми. Розвиток мови є безперервним процесом, який супроводжується семантико-стилістичними, граматичними, кількісними та якісними змінами в мові. У контексті поширеного останніми роками всеохопного процесу глобалізації міжнародні контакти й комунікації виходять на новий етап свого розвитку. Це дає поштовх не лише взаємовпливу мов і культур, а й підвищеного прагнення до ґрунтовного вивчення мов. Як стверджує Ю. В. Романюк із посиланням на В. Г. Гака, такі семантичні перетворення мови як синонімія, зміщення, енантіосемія, розширення або звуження значень, а також метафоричне або метонімічне перенесення безпосередньо впливають на розвиток мови [12]. Продовжуючи думку дослідниці, звертаємо увагу на явище енантіосемії в китайській мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання енантіосемії досліджувалося з кінця XIX ст. й має тривалу історію свого розвитку. Сьогодні вивченням природи протиставлення енантіосемії займалася Л. І. Клімова [8]; Г. В. Яцківська [18] була однією з тих, хто вивчав семантичні компоненти енантіосемії; розробленням словотвірної енантіосемії займалися Л. Є. Безсонова [2], О. М. Соколов [14] та інші; її лексико-граматичний аспект досліджували Е. А. Балаликіна [1], О. Х. Жаркова [6] та інші. Чимало робіт присвячені розробкам класифікації цього явища (М. Ю. Бродський [4], В. Л. Івашченко [7], О. О. Тараненко [15], О. В. Маркасова [10] та інші). Власне енантіосемією китайської мови займалися Гао Цинци [19], В. І. Горелов [5], О. Тихонова [16], Цянь Чжуншу [20] та інші.

Постановка завдання. Дослідження явища енантіосемії в китайській мові має розвинену традицію. Розглянуто його класифікацію і простежено різні сфери прояву (мова китайської літератури, фразеологія тощо). Не менш важливим вважаємо дослідження цього явища на прикладі мови повсякденного спілкування як імплікації соціально-історичного контексту в розвиток мови.

Задля досягнення поставленого завдання в роботі вирішуватимуться такі завдання:

Дослідити і класифікувати енантіосемію китайської розмовної мови.

Шляхом статистичного аналізу визначити домінуючий клас енантіосемії.

Виклад основного матеріалу. Слідом за тлумачним словником енантіосемію розуміємо так: «Розвиток у мовної одиниці протилежних значень, поляризація її значень. Наявність протилежних значень у того самого слова; таке явище спостерігається в багатозначних слів, які можуть мати значення, що взаємно виключають одне одного» [13]. Від звичайної антонімії енантіосемія відрізняється наявністю протилежних значень в одного й того самого слова, що з позиції таких дослідників, як М. І. Філон та О. Є. Хомік, є результатом полісемії, або злиття двох слів із протилежним значенням, як наслідок, відбувається нейтралізація узуальних сем із їх подальшим заміщенням антонімічними мовленнєвими семами [17, с. 17].

Дослідження енантіосемії китайської мови розрізнені й не структуровані. Так, В. І. Горелов розглядає лексичний аспект енантіосемії, визначаючи її явищем омонімії [5, с. 115]. О. В. Тихонова присвятила свою роботу дослідженню енантіосемії китайської фразеології [16]. Це послугувало причиною нашого прагнення дослідити енантіосемію китайської розмовної мови, спираючись на наявні класифікації, та визначити домінуючі сфери творення енантіосемії.

М. Ю. Бродський [4] пропонує розрізняти мовну й мовленнєву енантіосемію. Мовну, у свою чергу, дослідник підрозділяє на три класи: лексичний (лексичний, семантичний), граматичний (синтаксичний, морфологічний) і фразеологічний.

Під лексичною енантіосемією слідом за О. О. Нечаєвим маємо на увазі ситуації, коли протилежні значення притаманні одному слову в межах однієї мови (синхронна внутрішньомовна); наявність протилежних значень в етимологічно тотожних слів у споріднених або близьких мовах (синхронна міжмовна); історично зумовлена зміна значення слова (діахронічна внутрішньомовна); запозичення двома мовами нейтрального слова

з подальшим набуттям їх протилежних значень (діахронічна міжмовна) [11].

Прикладом стали лексичні одиниці, описані нами під час аналізу сучасного Інтернет-соціолекту [3], зазначені у відеоматеріалі Chinese Culture [21] і взяті зі словника сленгу китайської мови [9, с. 13–15]:

送钟 – *sòng zhōng* (дослівно: дарувати годинник), натякати на наближення смерті;

要饭 – *yào fàn* (дослівно: потрібно їсти), жебракувати, просити милостиню;

给力 – *gěi lì* (дослівно: надати/дати сили), зроби́ти щось цікавим, прикольний, крутий;

晕 – *yūn* (дослівно: запаморочення), «голова йде обертом/світ обертається» через здивування або з відрази;

猴子 – *hóu zi* (дослівно: мавпа), організаторів Інтернет форумів;

绿帽子 – *lǜ tào zi* (дослівно: зелений капелюх), рогоносець/-ця;

办 – *bàn* (дослівно: робити, організовувати), карати, застосовувати каральні санкції;

傍家儿 – *bàng jiār* (дослівно: опиратись на родину), коханець/коханка; помічник/партнер по бізнесу; подружжя;

包爷 – *bāo yé* (дослівно: оберігати дідуся), посередник у бізнесі; людина, що затягує судову справу.

Під граматичною енантіосемією маємо на увазі можливість зміщення транзитивних і нетранзитивних, активних і пасивних значень [11].

Наприклад:

不是东西 – *bù shì dōng xi* (дослівно: не бути річчю), бути нічого не вартим;

吃不了兜着走 – *chī bu liǎo dōu zhe zǒu* (дослівно: не доїти – візьмеш із собою), потрапити на ...; не зійти з рук; розбиратися з наслідками;

吃软饭 – *chī ruǎn fàn* (дослівно: їсти м'яку їжу), сидіти на шії в дружини;

皮皮虾我们走 – *pí pí xiā wǒ men zǒu* (дослівно: Креветко, поїхали!), використовується для спонукання товаришів рухатися та перемагати;

晚上吃鸡 – *wǎn shàng chī jī* (дослівно: ввечері їсти курку), посісти перше місце.

До фразеологічної енантіосемії належать фразеологізми, де зміст є протилежним значенню окремо взятих лексичних одиниць, що входять до його складу [11].

Наприклад:

炒鱿鱼 – *chǎo yú yú* (дослівно: смажений кальмар), звільнити когось;

面目全非 – *miàn mù quán fēi* (дослівно: цілковито змінитися), може образити людину, якщо

вжити це до особи середнього і старшого середнього віку.

Загальна кількість опрацьованого лексичного матеріалу становить 1045 лексичних одиниць. Результати, отримані під час дослідження, викладено в таблиці 1.

Таблиця 1

Аналітичний аналіз енантіосемії в китайському розмовному мовленні

№	Вид енантіосемії	Кількість лексичних одиниць	Частотність
1	Лексична енантіосемія	523	50%
2	Граматична енантіосемія	390	37%
3	Фразеологічна енантіосемія	132	13%

Висновки і пропозиції. Аналіз отриманих і наведених у таблиці результатів демонструє домінують лексичної енантіосемії над іншими її видами. Варто відзначити, що з-поміж виділених О. А. Нечаєвим підвидів лексичної енантіосемії в опрацьованому матеріалі переважали лексичні одиниці з ознаками внутрішньомовної діахронії (на першому місці) та внутрішньомовної синхронії (на другому). Таке явище можна пояснити

консервативністю китайської ментальності, їхнім прагненням до мінімізації змін, особливо коли мова йде про лексичний склад мови. Надати нову конотацію слову сприймається легшим, аніж упроваджувати абсолютно нове. Іншою причиною залишається цензура та постійний політичний контроль будь-якого персонального контенту мешканців КНР, що використовується КПК з метою захисту своїх громадян і відстеження інакодумців.

Фразеологічна енантіосемія посідає останнє місце, проте демонструючи достатньо високий показник у 132 фразеологічні одиниці. Такий показник має свою тенденцію до зростання. З одного боку, через те, що фразеологізми є широко вживаними в повсякденному спілкуванні (однак їх показник є більшим у текстах ЗМІ та офіційно-діловому спілкуванні). Крім того, популярні ТВ-шоу щотижня породжують нові фразеологізми, що швидко входять до щоденного ужитку молодих людей.

Отже, підводимо підсумок, що явище енантіосемії в китайській мові є досить поширеним явищем і гарним підґрунтям для більш ґрунтовного дослідження. Особливо це стосується мови повсякденного спілкування, що перебуває в безперервному розвитку.

Список літератури:

1. Балалыкина Э. А. Словообразовательная энантиосемия в кругу смежных явлений. *Русский язык : исторические судьбы и современность* : матер. Междунар. конгресса (Москва, 13–16 мар. 2001 г.). Москва, 2001. С. 178–179.
2. Бессонова Л. Е. Глагольная префиксальная энантиосемия в русском языке : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Днепропетровск, 1983. 25 с.
3. Біляніна В. І. Структурні особливості неологізмів Інтернет-соціолекту в англійській та китайській мовах (зіставний аспект). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. Одеса, 2017. Вип. 31 (3). С. 64–67.
4. Бродский М. Ю. Энантиосемия как переводческая проблема. *Перевод и межкультурная коммуникация* : матер. II науч. практ. конф. (Екатеринбург, 2001 г.). Екатеринбург, 2001. С. 6–15.
5. Горелов В. И. Лексикология китайского языка : учебное пособие. Москва : Просвещение, 1984. 216 с.
6. Жаркова Е. Х. Энантиосемия лексико-грамматического и словообразовательного типа в кругу смежных явлений (на материале имен существительных русского языка) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Москва, 1988. 14 с.
7. Іващенко В. Л. Типи енантіосемії в лінгвістичних працях. С. 218–222. URL: [irbis-nbuv.gov.ua > cgi-bin > irbis_nbuv > cgiirbis_64 > Npkrnu_fil_200...](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64?Npkrnu_fil_200...)
8. Климova Л. И. Антонимические значения полисемичных слов в современном русском языке : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Москва, 1975. 22 с.
9. Ли Шуцзюань, Янь Лиган. Словарь современного китайского сленга. Москва : Sinolingua : Восточная книга, 2009. 256 с.
10. Маркасова Е. В. Риторическая энантиосемия в корпусе русского языка повседневного общения «один речевой день». *Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии* : матер. ежегодн. междунар. конф. «Диалог» (Беласово, 4–8 июнь 2008 г.). Москва : РГГУ, 2008. Вып. 7 (14). С. 352–356.
11. Нечаев А. А. Источники и виды энантиосемии. *Молодой ученый*. 2014. № 6. С. 638–641. URL: <https://moluch.ru/archive/65/10646/>.
12. Романчук Ю. В. Некоторые лингвистические аспекты категории энантиосемии. *Актуальные проблемы филологии* : матер. II Междунар. науч. конф. (Краснодар, февраль 2016 г.). Краснодар : Новация, 2016. С. 112–114. URL: <https://moluch.ru/conf/phil/archive/177/9410/>.

13. Словник. URL: <https://www.slovnkyk.ua/index.php?swrd=%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%BE%D1%81%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%8F>.
14. Соколов О. М. Про дієслівну енантіосемію в російській та болгарській мовах. *Проблеми слов'янознавства*. Львів, 1980. Вип. 21. С. 90–97.
15. Тараненко О. О. Енантіосемія. *Українська мова. Енциклопедія*. Київ, 2000. С. 158–159.
16. Тихонова О. Явище фразеологічної енантіосемії (емоціонально-оцінної оцінки ідіом). С. 91–94. URL: <http://sinologist.com.ua/wp-content/uploads/2016/02/%D0%A2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-2.pdf>.
17. Філон М. І., Хомік О. Є. Сучасна українська мова. Лексикологія : навчальний посібник для студентів філолог. спец. вищих навч. закл. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. 220 с.
18. Яцковская Г. В. Энантіосемия в современном немецком языке : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. : 10.02.01. Москва, 1977. 16 с.
19. 高庆赐. 同义词和反义词. 上海, 1957, 48–49页.
20. 钱锺书. 管锥编. URL: <http://www.saohua.com/shuku/Qianzhongshu/003.htm>.
21. 8 Things You Should Never Say to Chinese People. *Chinese Culture*. 2019. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fkfuQqf4EXU>.

Bilianina V. I. PECULIARITIES OF ENANTIOSEMIA IN CHINESE LANGUAGE OF EVERYDAY COMMUNICATION

The article defines the phenomenon of an enantiosemia, as a development of opposite meanings in the linguistic unit; presents the leading directions of its research (antithesis' disposition analysis; enantiosemia semantic components' determination; enantiosemia' word formation, lexical, grammatical and phraseological features) and classification (by M. Yu. Brodsky). The content of each considered as a reference classification subspecies (The differentiation between language and speech enantiosemia. The language enantiosemia classification into: lexical (lexical, semantic), grammatical (syntactic, morphological) and phraseological) are revealed. A number of linguists and sinologists studying enantiosemia in Chinese Language are singled out. Their views on the phenomenon of enantiosemia in the context of Chinese Language are identified. In the light of recent linguistic research in this area, an analytical approach to identify the dominant types of enantiosemia inherent in modern Chinese spoken language was proposed. In particular, attention was paid to the language of youth slang, the language of the Internet-Sociolect and the language of modern Chinese media. The hypothesis of the influence of socio-historical and cultural factors on the appearance of enantiosemia was postulated. In particular, the active role of political influence on the modern Chinese media, the mass media and the private correspondence of contemporary residents of the People's Republic of China was stressed. The result of the performed linguistic-statistical analysis was the establishment of a species enantiosemia creation spheres' hierarchy in modern Chinese Language of everyday communication and determination of the lexical (synchronic/diachronic intralingua) enantiosemia over grammatical and phraseological. Each of these types of enantiosemia are illustrated. The obtained results fully confirm the above hypothesis of the article and give prospects for further linguistic studies, namely the analysis of lexical enantiosemia in particular aspects of human communication.

Key words: enantiosemia, language of everyday communication, lexical enantiosemia, grammatical enantiosemia, phraseological enantiosemia.